

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

PROBLEMATIC ISSUES OF PARTICIPATION OF STATE FINANCIAL CONTROL BODIES IN THE ADMINISTRATIVE AND DELICTUAL PROCESS OF UKRAINE

Мороз Є.С., аспірант
Університет сучасних знань

У статті висвітлено проблемні питання діяльності органів державного фінансового контролю як суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, а саме органів, наділених правом складати протоколи про адміністративні правопорушення та розглядати і вирішувати справи в порядку адміністративно-деліктного провадження. Розглянуто проблеми теоретичного, нормативно-правового, прикладного характеру. Запропоновано авторське бачення напрямів оптимізації діяльності органів державного фінансового контролю в адміністративно-деліктному процесі України.

Ключові слова: органи державного фінансового контролю, адміністративно-деліктний процес, справи про адміністративні правопорушення, проблемні питання.

В статье представлены проблемные вопросы деятельности органов государственного финансового контроля как субъектов административно-деликтного процесса, а именно органов (должностных лиц), уполномоченных составлять протоколы об административных правонарушениях и решать дела в порядке административно-деликтного производства. Рассмотрены проблемы теоретического, нормативно-правового, прикладного характера. Предложено авторское видение направлений оптимизации деятельности органов государственного финансового контроля в административно-деликтном процессе.

Ключевые слова: органы государственного финансового контроля, административно-деликтный процесс, дела об административных правонарушениях, проблемные вопросы.

In the article the problem questions of activity of organs of state financial control are reflected as subjects of administrative deliktual process, namely organs conferred the right to draw up reports about administrative offences and examine and decide cases in order of administrative deliktual realization. Problems are considered theoretical, normatively legal, applied character. Author's vision of directions of optimization of activity of organs of state financial control is offered in the administrative deliktual process of Ukraine. It is noticed that after the orders of Code of Ukraine about administrative offences the organs of state financial control (to which an author is take the Account chamber and organs of Government public accountant service of Ukraine) are acknowledged the subjects of administrative deliktual process in matters about administrative offences. However, activity of such organs remains out of eyeshot scientific association that makes actual this direction of research. Suggestions in relation to the improvement of institute of responsibility in the field of state financial control find the reflection in: a) strategic state documents and legislative changes; b) scientific labors; c) accountings of the proper organs of state financial control, courts; d) to lawmaking activity of parliament. On persuasion of author, optimization of participation of organs of state financial control in an administrative deliktual process needs the use of measures of theoretical, scientific, rule-making, methodological and organizational character. General theoretical categories and concepts are subject development, confession of sphere of state financial control of object of administrative legal safeguard, removal of inconsistencies, between legislative acts, improvement of the use of state financial control of the judicial plenary powers given law organ.

Key words: organs of state financial control, administrative deliktual process, cases concerning administrative offences, problem questions.

За приписами Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) органи державного фінансового контролю (до яких у наших дослідженнях віднесено Рахункову палату і органи Державної аудиторської служби України) визнані суб'єктами адміністративно-деліктного процесу у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. ст. 163-12, 164-2, 164-12, 164-14, ч. 3–6 ст. 166-6, ч. 5, 6 ст. 188-19 КУпАП. Такий аспект діяльності цих органів висвітлений у низці авторських наукових публікацій [1; 2]. При цьому, спираючись на праці вчених як у сфері державного фінансового контролю, так і адміністративно-деліктного процесу (Л.К. Воронової, Л.А. Савченко, С.С. Гнатюка, Л.Л. Кінашук, М.П. Кучерявенка, А.М. Апарова, Р.О. Єни, О.В. Кузьменко, О.А. Музики-Стефанчук, В.Ф. Піхоцького, І.М. Проць, А.М. Чорної, І.М. Ярмак та ін.), можна констатувати наявність не вирішених на науковому, законодавчому рівнях питань щодо діяльності органів державного фінансового контролю у справах про адміністративні правопорушення. Загалом участь таких органів в адміністративно-деліктному процесі залишається поза увагою наукової спільноти, що й актуалізує цей напрям дослідження.

Усі дослідники і сфери державного фінансового контролю, і тих чи інших інститутів адміністративно-деліктного процесу вказують на необхідність удосконалення як законодавчих приписів, так і практичного застосування чинних норм: від розробки нового закону у сфері державного фінансового контролю і Кодексу про адміністративні проступки, сприйняття нової парадигми фінансово-контрольних і адміністративно-деліктних правовідносин до ав-

торського бачення використання тих чи інших методів у виявленні і протидії адміністративним правопорушенням органами державного фінансового контролю. Такі пропозиції знаходять своє відображення у: а) стратегічних державних документах і законодавчих змінах; б) наукових працях (як тезисах, так і фундаментальних монографічних роботах); в) звітності відповідних органів державного фінансового контролю, судів; г) законотворчій діяльності парламенту. Узагальнення наявних пропозицій в зазначеному контексті і висловлення авторського бачення напрямів оптимізації окресленого виду діяльності органів державного фінансового контролю поставлено за мету цієї публікації.

Оскільки державний фінансовий контроль призначений для реалізації фінансової політики держави, створення умов для фінансової стабілізації, то стратегічні документи (Стратегії, Концепції [3–7]) щодо розвитку його системи, управління фінансами, методологічних і організаційних засад, спрямованих на підвищення ефективності бюджетного процесу тощо, періодично ухвалюються на рівні держави та відповідних державних органів. При цьому варто зауважити, що інститут відповідальності за фінансові/бюджетні правопорушення займає важливе місце в цих документах (попри відсутність прямої вказівки на адміністративну відповідальність): від завдань тієї чи іншої стратегії/концепції до конкретних заходів їх реалізації.

Підвищення ефективності діяльності органів державного фінансового контролю в контексті реформування системи державного фінансового контролю, на думку

більшості вчених у цій сфері [8; 9; 10; 11], полягає: у розвитку фінансово-контрольних правовідносин, визначенні відповідних категорій і понять фінансово-контрольного права, ухваленні спеціальних законодавчих актів, нормотворчому уточненні (зокрема, і від розширення до звуження повноважень Рахункової палати), покращенні матеріально-технічного та інформаційного забезпечення, посиленні взаємодії між відповідними органами та усуненні дублювання функцій.

Узагальнення пропозицій щодо вдосконалення притягнення до адміністративної відповідальності у сфері діяльності Рахункової палати і Державної аудиторської служби та її органів (як органів державного фінансового контролю) дає змогу констатувати, що дослідниками пропонується: 1) виокремлення чи не виокремлення бюджетної відповідальності від адміністративної, особливостей правової природи бюджетних правопорушень [12; 13]; 2) нормотворче уточнення об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 164-12 КУпАП [14; 15]; чітке визначення суб'єкта адміністративного правопорушення у фінансовій сфері, зокрема і юридичної особи [16]; доцільність притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб учасника бюджетного процесу за невиконання чи несвоєчасне виконання такої вимоги [15]; розширення об'єктивної сторони адміністративного правопорушення у сфері державних закупівель [17]; встановлення прямої залежності між сумою нанесених збитків державі внаслідок порушення конкурсного законодавства та розміром відповідальності [18]; доповнення санкцій ст. 164-14 КУпАП заборобою обіймати певну посаду, на якій було вчинено правопорушення, строком на 2 роки та підвищення розміру штрафів [19]; 3) систематизація адміністративних правопорушень у фінансовій сфері та усунення ототожнення деяких понять; збільшення суми штрафів за такі правопорушення [16]; нормативно-правове забезпечення на підзаконному рівні застосування як заходу впливу попередження про неналежне застосування бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного законодавства [15]; 4) усунення дублювання окремих норм КУпАП у досліджуваній сфері, зокрема ст. ст. 164-2 і 172-6 [20]; 5) запровадження електронних каталогів для обґрунтування справедливої закупівельної ціни й розроблення адміністративно-правової методики оцінювання результативності електронних закупівель; згрупування в окремому розділі КУпАП складів адміністративних проступків у сфері державних закупівель [21]; 6) ухвалення окремих законодавчих актів, зокрема Закону України «Про загальні засади протидії правопорушенням у фінансовій сфері» [22], Кодексу про фінансовий контроль в Україні [23, с. 178].

Окремі проблемні питання вбачаються зі звітності самих органів державного фінансового контролю в контексті залучення їх до адміністративно-деліктної сфери. Так, протягом останніх років значно зменшилась як кількість складених органами Державної аудиторської служби України протоколів про адміністративні правопорушення, так і кількість притягнутих до адміністративної відповідальності осіб та сплачених штрафів. Якщо у 2012 році Держфінінспекцією складено майже 22,3 тис. протоколів про адміністративне правопорушення за ст. 164-2 та 166-6 КУпАП; до суду направлено майже 1,2 тис. протоколів про адміністративне порушення за порушення законодавства про бюджетну систему України (за ст. 164-12 КУпАП) та понад 1,1 тис. протоколів про адміністративне порушення за порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти (за ст. 164-14 КУпАП) і до адміністративної відповідальності притягнуто 22,9 тис. осіб та накладено адміністративних штрафів на загальну суму майже 6,4 млн грн, з яких фактично сплачено близько 5,2 млн гривень, то у 2017 році за порушення фінансової дисципліни до адміністративної відповідальності (за ст. ст. 164-2, 166-6, 164-12 та 164-14 КУпАП)

притягнуто 4,1 тис. посадових осіб і сплачено адміністративних штрафів на суму 1,1 млн грн [24]. Проведені контрольні заходи органами Держаудитслужби засвідчують, що і надалі залишається досить розповсюдженою негативна практика використання державних ресурсів з порушеннями законодавства, але детальний аналіз таких порушень і взаємодії із судовими органами відсутній (взаємодія із правоохоронними органами обмежується даними щодо відкриття кримінальних проваджень, початку досудових розслідувань та використання ними матеріалів контрольних заходів).

Із звітності Рахункової палати вбачаються лише окремі аспекти її взаємодії із правоохоронними органами (зокрема, Національною поліцією і Службою безпеки України). Так, за результатами діяльності Рахункової палати в 2017 році до Національної поліції України та її територіальних органів для вжиття заходів реагування згідно зі статтею 41 Закону України «Про Рахункову палату» надіслано 14 матеріалів, а до Служби безпеки – 4 матеріали [25]. При цьому жодних ознак кримінального чи адміністративного правопорушення у названих матеріалах, що являють собою інформацію про результати аудиту, копії документів чи копії актів за результатами аудиту ефективності, із звіту не вбачається, хоча в ч. 1 ст. 41 згаданого Закону зазначається: «Рахункова палата у разі виявлення у здійсненні заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) ознак кримінального або адміністративного правопорушення повідомляє про них відповідні правоохоронні органи». Про складання протоколів про адміністративні правопорушення чи будь-які інші форми участі Рахункової палати у справах про адміністративні правопорушення взагалі не йдеться. При цьому лише в одному конкретному прикладі проведеного аудиту ефективності в звіті згадуються виявлені ознаки адміністративного правопорушення (на стор. 227 звіту стосовно фактів безпідставної оплати робіт з будівництва, реконструкції і капітального ремонту в деяких міських/сільських радах матеріали передані до Служби безпеки України). Офіційна інформація щодо складання Рахунковою палатою протоколів про адміністративні правопорушення відсутня, що не дає змоги оцінити стан її діяльності, виявлені правопорушення, заходи реагування на них.

Отже, інформативне відображення діяльності органів державного фінансового контролю у публічній площині (відкритого доступу) потребує: 1) удосконалення змісту звіту Державної аудиторської служби України та її органів у напрямі приділення окремої уваги виявленим правопорушенням, їх характеристикам, причинам і умовам вчинення, судовій статистиці (за судовими рішеннями і наслідками їх виконання), пропозиціям щодо протидії таким правопорушенням; 2) розв'язання колізії стосовно наділення Рахункової палати правом складати протоколи про адміністративні правопорушення і вивчення такої діяльності як окремого напрямку із аналогічними вищевказаними складниками.

Варто зазначити, що однією із «традицій» завершення справ про деякі досліджувані адміністративні правопорушення стало їх закриття (наприклад, згідно з інформацією Державної служби статистики України, за результатами провадження 70% адміністративних справ щодо проступків, передбачених ст. 164-14 КУпАП, закривається в порядку ст. 247 КУпАП), звільнення винних від відповідальності за малозначністю діяння. Провівши власне вивчення судових рішень у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 164-12 КУпАП, у період за останні три роки, вбачаємо таку ситуацію: усього в Єдиному реєстрі судових рішень за цією статтею зареєстровано 480 судових рішень, з них: 180 рішень про повернення справи на доопрацювання, для належного оформлення; 135 рішень – про закриття справи у зв'язку із закінченням строку накладення адміністративного

стягнення; 110 рішень – про накладення штрафу (320 грн, 850 грн, 1190 грн); 46 рішень – про звільнення винного від відповідальності у зв'язку із малозначністю діяння і обмеження усним зауваженням; 9 рішень – про направлення справи за належністю (іншому суду) або правоохоронному органу (за ознак кримінального правопорушення).

Загалом, зважаючи на важливість дотримання вимог державного фінансового контролю (не лише у розумінні правопорушень, пов'язаних з корупцією), видається доцільним провести узагальнення судової практики щодо розгляду і вирішення досліджуваних адміністративних правопорушень (можливо, й кримінальних правопорушень, у порівняльному аспекті).

Ще одним вектором з'ясування проблемних питань у тій чи іншій сфері є законотворча діяльність парламенту. Однак більшість законопроектів Верховної Ради України VIII скликання, що нібито стосуються сфери державного фінансового контролю, пов'язані із запобіганням корупції (реєстр. №№ 2112, 5318, 5318-1, 6271). Єдиний законопроект про внесення змін до Закону України «Про Рахункову палату» (№ 8319) [26], хоча і стосується окремих питань діяльності Рахункової палати, адміністративно-деліктну сферу не зачіпає. Наприкінці 2016 року зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо вдосконалення контролю за дотриманням законних вимог народного депутата України, Рахункової палати, члена Рахункової палати)» [27], у пояснювальній записці якого зазначається, що «завдяки судовій практиці, яка склалася у 2016 році щодо притягнення осіб до відповідальності за статтею 188-19 КУпАП, виявилися суттєві недоліки у чинному законодавстві, які фактично унеможливили здебільшого забезпечити виконання завдання провадження в справах про адміністративні правопорушення щодо невиконання законних вимог народного депутата України, Рахункової палати, члена Рахункової палати», у зв'язку з цим пропонуються зміни до трьох статей КУпАП, зокрема до ст. 254 із посиланням безпосередньо на ст. 188-19 КУпАП. Однак, підтримуючи цю ідею, Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України безспідставно вважає такі зміни дещо казуїстичними, які потребують більш узагальненого підходу стосовно інших статей КУпАП. Законопроект перебуває на розгляді. Презентовані Державною фіскальною службою України і Державною аудиторською службою України проекти Законів «Про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями і здійснення фінансового контролю», «Про основні засади діяльності органів фінансового контролю» поки що залишаються без руху.

Таким чином, законотворча діяльність у сфері удосконалення системи державного фінансового контролю та притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, віднесені до компетенції органів державного фінансового контролю щодо складання протоколів та розгляду і вирішення відповідних справ не вирізняється динамічністю й активністю.

Вивчення різних видів проблемних питань у сфері державного фінансового контролю та точок зору щодо їх вирішення дало змогу висловити авторське бачення удосконалення забезпечення діяльності органів державного фінансового контролю в адміністративно-деліктній сфері та у дотичних до неї напрямках, яке зводиться до такого: 1) необхідність розвитку науково-теоретичного підґрунтя залучення органів державного фінансового контролю до адміністративно-деліктного процесу: виокремлення сфери державного фінансового контролю як об'єкта адміністративно-правової (адміністративно-деліктної) охорони; уточнення адміністративних правопорушень, передбачених ст. 172-6 КУпАП; розроблення положення про можливість покладення на юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності обов'язку доводити їх невинуватість у вчиненні значної низки адміністративних

проступків; визначення і закріплення узагальненого поняття суб'єктів, які залучаються до адміністративно-деліктної сфери, з використанням положень теорії процесуальних функцій учасників провадження, та виокремлення категорії «суб'єкти провадження у справах про адміністративні правопорушення» («суб'єкти адміністративно-деліктного провадження»); 2) усунення протиріч (колізій) між Бюджетним кодексом України і КУпАП, законами України «Про Рахункову палату», «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» і КУпАП (в частині складання Рахунковою палатою протоколів про адміністративні правопорушення; вилучення органами Держаудитслужби оригіналів первинних фінансово-господарських та бухгалтерських документів; закріплення адміністративної відповідальності працівників органу державного фінансового контролю); узгодженість підзаконних нормативно-правових актів щодо діяльності Рахункової палати (Рекомендацій) в частині характеристики аудиторських доказів; 3) доповнення КУпАП (у контексті визначення поняття «стадія адміністративно-деліктного провадження» і їх переліку; закріплення моменту виявлення ознак адміністративного правопорушення, можливості виконання низки процесуальних дій (у разі потреби) органами (посадовими особами), уповноваженими складати протоколи про адміністративні правопорушення; виокремлення документів як джерела доказів, їх завірених копій, електронних документів; приділення окремої уваги всім різновидам джерел доказів; наділення доказів ознаками належності, допустимості, достовірності і достатності; вказівки на елементи процесу доказування; надання права представнику органу державного фінансового контролю брати участь у дослідженні доказів судом, у перегляді справи за участю особи, яка подала скаргу; обов'язку надіслання копії постанови у справі про адміністративне правопорушення органу державного фінансового контролю, права заявляти клопотання про призначення фінансово-економічної (судово-бухгалтерської, ін.) експертизи як учасники судового розгляду); включення до Порядку оформлення Державною аудиторською службою України та її міжрегіональними територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення положень щодо вилучення документів в адміністративно-деліктному провадженні, а також положення про те, що у завданні в результаті адміністративного правопорушення фізичної, матеріальної чи моральної шкоди безпосередньо працівнику органу державного фінансового контролю, який виконує свої службові обов'язки і складає протокол про таке адміністративне правопорушення, він визнається потерпілим і не вправі розглядати таку справу та застосовувати адміністративне стягнення; вимог до аудиторських доказів та елементів доказової діяльності; закріплення в Порядку складання протоколів про адміністративні правопорушення чи Методичних рекомендаціях щодо цієї діяльності процесуального статусу Рахункової палати; 4) доцільність запровадження нових напрямів аудиту у Держаудитслужбі та їх стандартизація, використання Рахунковою палатою законодавчого потенціалу щодо залучення до адміністративно-деліктної сфери; потреба у щорічному дослідженні й окремому деталізованому відображенні за визначеними критеріями і показниками стану притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері державного фінансового контролю; 5) імплементація окремих нормативних правил у сфері участі органів державного фінансового контролю в адміністративно-деліктному процесі деяких зарубіжних країн.

Висновки. Таким чином, оптимізація участі органів державного фінансового контролю в адміністративно-деліктному процесі потребує вжиття заходів теоретико-наукового, нормотворчого, методологічного й організаційного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мороз Є.С. Щодо наукової розробленості питань участі органів державного фінансового контролю в адміністративно-деліктному процесі України. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 6. С. 90–96.
2. Мороз Є.С. Інститут адміністративної відповідальності у діяльності органів державного фінансового контролю: матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії». Львів (15–16 грудня). 2017. Частина I. С. 108–111.
3. Про затвердження Стратегії розвитку системи державного фінансового контролю, що здійснюється органами виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2003 № 1156 (із змінами). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws>
4. Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.05.2005 № 158-р (із змінами і доповненнями). URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/>
5. Про Стратегію розвитку системи управління державними фінансами: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 № 774-р. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/>
6. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 142-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/>
7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 № 310-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/>
8. Савченко Л.А. Фінансово-контрольне право: становлення та розвиток: монографія. Київ, 2017. 498 с.
9. Косова Е.В. Рахункова палата України: еволюція правового статусу. "Young Scientist". 2016. № 6 (33). ЮРИДИЧНІ НАУКИ. С. 243–246.
10. Піхоцький В.Ф. Система державного фінансового контролю в Україні: концептуальні засади теорії і практики: дис. ... докт. екон. наук: 08.00.08. Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2015.
11. Владімірова Н.П. Напрями реформування державного фінансового контролю задля забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 16. С. 46–52.
12. Белікова О.В., Погребняк С.В. Адміністративна відповідальність як засіб примусового забезпечення виконання бюджетного законодавства України. Держава та регіони. Серія: Право. 2013. № 4(42). С. 34–37.
13. Гетманець О. Правова природа відповідальності за порушення бюджетного законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 198–202.
14. Волинець Р.А. Узгодження норм адміністративного та кримінального законодавства при порушенні бюджетного законодавства. URL: icslaw.knu.ua/
15. Проць І.М. Відповідальність за правопорушення у бюджетній сфері: адміністративно-правові та фінансово-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 20 с.
16. Кобзева Т.А. Удосконалення адміністративного законодавства, яке визначає відповідальність за правопорушення у фінансовій сфері. Наше право. 2017. № 1. С. 172–178.
17. Щукін О.М. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері державних закупівель. Форум права. 2014. № 2. С. 484–491. URL: <http://forumprava.pp.ua/>
18. Сливенко В.Р. Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини у сфері державних закупівель. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2014. № 1. С. 112–119. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/625/2/vasulchuk_ua.pdf
19. Черней А.В. Адміністративна відповідальність під час здійснення державних закупівель: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2015. 20 с.
20. Титко А.В. Напрями удосконалення законодавства у сфері адміністративної відповідальності за окремі корупційні діяння. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. № 2(33). С. 59–62. URL: file:///C:/Users/xXx/Desktop/boz_2014_2_15.pdf
21. Цибульник Н.Ю. Деякі питання вдосконалення інституту адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері публічних закупівель. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Серія ПРАВО. Випуск 47. Том 3. С. 12–15.
22. Заяць О.С. Адміністративно-правові засади протидії правопорушенням у фінансовій сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 20 с.
23. Чорна А.М. Правове регулювання аудиторського фінансового контролю в Україні: монографія. Харків, 2013. 196 с.
24. Звіти Державної аудиторської служби України. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/132210>
25. Звіти Рахункової палати. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/>
26. Про внесення змін до Закону України «Про Рахункову палату» (щодо окремих питань діяльності Рахункової палати): проект Закону України від 24.04.2018 р. реєстр. № 8319. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/>
27. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо вдосконалення контролю за дотриманням законних вимог народного депутата України, Рахункової палати, члена Рахункової палати): проект Закону України від 02.11.2016 р. реєстр. № 5342. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/>